NEGYEDIK SZAKASZ.

MÁTYÁS KORA. (1458—1490.)

1. A külső befolyások megsemmisítése. A csehek legyőzése. Frigyes és pártjának kudarcza. A koronázás. Török háborúk.

Fraknói V., A m. n. tört. (M. T. IV.). Ugyanő: Mátyás király élete (T. É. 1890). Források áttekintése: *Marczali*, M. T. K. K. 248. l. *Márki Sánd.*, Mátyás kir. (Díszmunka. Többek közreműk. 1901). A munkatársakat és dolgozataikat l. Száz. 1901. 80. l. *Teleki József*, A Hunyadiak kora III—IV., V. köt. *Csánki* folytatásával (VI—VIII. köt.). *Fraknói*, Mátyás diplomatái (Száz. 1898—99. évf. Czikksorozat). Anna szász herczegnő magy. trónkövetelő 1458-ban (Száz. 1897. 1. l.). *Wertner M.*, Garai László nádor (Száz. 1897). Prosznitzi János, Mátyás kanczellárjáról (l. Száz. 1899. 78. l.). *Karácsonyi János*, Mátyás ősei (*Márki* díszmunkájában) és *Csánki* alább említett két műve. *Szalay L.*, III. 185. *Horváth*, III. 77. *Sayous*, I. 298. *Kerékgyártó*, II. 141. *Szalay J.-Baróti*, II. *Fessler*, III. 1. *Huber*, III. 130. *Krones*, II. 397. *Magyar Győző*, Mátyás k. (E. M. 1900). *Szilágyi*, Erdély történ. I. 140. *Fraknói*, Vitéz János élete (1879). *Salamon*, A magy. kir. szék betöltése (29. old.). Budapest története (II. 387) és: Török hódítás kora 41. l. *Bachmann*, Deutsche Reichsgeschichte 2 köt. (1894). *Hoffmann Alfr.*, Kaiser Friedrichs III. Beziehungen zu Ungarn 1458—64. (Boroszló 1887). *Droysen*, Gesch. der preussischen Politik II. 1.). *Kupelwieser L.* eml. m. (110. l.). *Klaič-Bojnicič*, Gesch. von Bosnien, 1885. *Hammer, Zinkeisen, Hertzberg* művei (folytatólag). *Thaly K.*, Ének Szabács viadaláról (Száz. 1872). *Csánki*, ugyanerről (H. K. 1888). *Vassilich-Fest*, A Quarnero-szigetek elszakadása Magyarországtól (Száz. 1893. 897). *Asbóth János*, Bosznia és Herczegovina története I. 4. és 5. fej. (1886). V. ö. bibliografiai összeállításomat (H. K, 1890 és folytatólag 1894). *Pisko Gyula*, Skanderbeg (Bécs 1894). V. ö. *Caro* birálatát: Sybels Hist. Zeitschr. 77. köt. 1896). *Bleyer Jak.*, Magyar vonatkozású német történ. népénekek 1551-ig (Ph. K. 1897).

László halálának hirére *Garai nádor és az országtanács a jövő év 1458. jan. 1-ére királyválasztó gyűlést hirdetett Pestre.* Trónkövetelőkben nem volt hiány: Kázmér lengyel király (Albert leányának, Erzsébetnek férje), kit III. Frigyes is támogatott; továbbá, Vilmos szász herczeg, Albert másik, Anna nevű leányának férje, a magyar főurak közül pedig az elég erővel és nagy párttal rendelkező Garai László nádor és Ujlaki Miklós főkapitány, erdélyi vajda és horvát bán (Podiebrád cseh kormányzó, majd király sógora), nyiltan vagy alattomban sóvárogtak a koronára. 1458. királyválasztó gyülés. Jelöltek.

E jelöltekkel az erős és fegyelmezett Hunyadi-párt lépett sorompóba, melynek élén maga Hunyadi Erzsébet, bátyja, Szilágyi Mihály és Vitéz János váradi püspök állott és velük tartott Széchy Dénes, az esztergomi érsek-primás is; továbbá számos főnemes és főpap és majdnem az egész köznemesség. A Hunyadi-párt.

Carvajal pápai követ is fáradozott a nagyreményű *Hunyadi Mátyás* megválasztatása körül, kinek már Kapisztrán János megjósolta a koronát. Az egész országban gyökeret vert az a felfogás, hogy a nemzet kötelessége elégtételt adni a Hunyadi-családnak és hogy a nemzet csak akkor várhatja sorsának jobbra fordulását, ha saját fiát ülteti a trónra.

Podiebrád és Mátyás.

Még el sem érkezett a választás napja, s az ifjú Mátyás már is kiszabadult prágai fogságából. Mihelyt Podiebrád, a csehek számító királya, arról értesült, hogy a Hunyadi-párt diadala biztos: azonnal szabadon bocsátá Mátyást, bár udvarából távozni még nem engedé. Élvén az alkalommal, felajánlotta neki támogatását és egyúttal még gyermekkorban levő Katalin leányának kezét. A nagy tettekre vágyódó Mátyás hálásan fogadta el a baráti jobbot és megtartotta kézfogóját Katalinnal.

Garai alkuja.

Podiebrád beváltotta szavát és sógorát, Ujlakit, csakugyan rávette, hogy a jelöltségtől visszalépjen. Ugyan így tett *Garai* is, csakhogy előbb, hogy legalább leányának része legyen a koronából, Hunyadi Erzsébettel és Szilágyival szerződést kötött Szegeden, mely szerint a Hunyadi- és a Garai-család egymással kibékül s egymást ezentúl támogatja; továbbá pedig, hogy a szerződő felek Mátyást csak akkor fogják Magyarország kormányára bocsátani, ha előbb Garai leányát, Annát, nőül veszi. E szerződésre meg is esküdtek, (noha mindkét fél tudta, hogy Mátyás már jegyett váltott).

Választás.

E közben a fővárosban megindult a választási mozgalom és Szilágyi, mihelyt 15,000 nemessel (jan. 20 körül) megérkezett, azonnal kezébe vette a választási ügyet. Külföldi írók azt hirdették, hogy Szilágyi erőszak alkalmazásától sem riadt vissza, de ezek a jelentések nem egyebek álhíreknél. Ellenkezőleg: ő még közbocsánatot is hirdetett mindazok számára, a kik

jan. 23.

Hunyadi László megöletésében résztvettek. — Maga *a választás* pedig simán folyt le olyképen, hogy az országnagyok és főnemesek Garai elnöklete alatt a budai várban tanácskoztak, míg a köznemesség a Rákoson tartotta értekezletét. Néhány napi tanácskozás után az országnagyok is megállapodtak Mátyás jelöltségében, de mert a formaszerinti kihirdetéssel késtek, a Rákosról a Dunapartra és a Duna jegére vonult, türelmetlenkedő nép

I. Mátyás. 1458—90.

és köznemesek éltetni kezdék Mátyást (jan. 23.). Ennek hallatára pedig az országnagyok lelkesedve hirdették ki Mátyást királynak. Óriási örömmel értesült a lakosság, hogy a nemzeti királyság legméltóbb képviselője nyerte el a szt. koronát.[1] — Minthogy

[1] A választás estén Pest utczáin a gyermekek a következő dalt énekelték:

Mátyást mostan választottta — Azért mi is választottuk,
Mind ez ország királyságra; — Mint Istennek ajándékát
Mert ezt adta isten nekünk — Kiből Isten dicsértessék
Menyországból oltalmunkra. — És örökre mondjuk: amen.

azonban az új király még csak 17 éves volt, a rendek öt évre Szilágyi Mihályt rendelték melléje kormányzónak és több terhes föltételt szabtak Mátyásnak; többek között, hogy a király saját pénzén és saját zsoldosaival köteles az országot védelmezni, a főurak dandárait csak nagy, a nemzeti derékhadat csak a legnagyobb szükség idején szólíthatja fegyverre. Azután Vitéz János püspök és a kormányzó vezetése mellett követség indult az ország határára, hogy a Podiebrádtól 50,000 aranyban megállapított váltságdíjat megvigye. Podiebrád már a Morva mentén, Strasznicziban várta Mátyással a követséget, a melynek Mátyást átadta. Egyedül a kettős eljegyzés adott még okot nehézségekre. Mátyást ugyanis semmiképen sem lehetett rábeszélni, hogy Podiebrádnak adott szavát megszegje és így anyja vállalta magára azt a kényes feladatot, hogy a Garai-családot lemondásra bírja. Mihelyt azután Mátyás hazai földre lépett, diadallal kisérte őt a nép faluról-falura egészen Budáig, hol a főnemesek, főpapok, tömérdek nemes és a nép örömnyilvánításai között február közepén tartotta bevonulását. Nyomban reá pedig maga vette kezébe a kormány gyeplőit.

Mátyás ellenfelei.

Mátyás trónját azonban nemcsak barátok, hanem *ellenségek* is környezték. III. Frigyes császár, Kázmér lengyel király és a *Hunyadi-ház ellenségei* egyaránt nehezteltek Mátyás megválasztatásáért, sőt *Frigyes* vonakodott a koronát kiadni. *Giskra* a Felföldet dúlta és Kázmért is ingerelte betörésre; *Szilágyi* meg zúgolódott, mivel Mátyás, nem akarván báb lenni az ő kezében, kormányzói tisztéről lemondásra kényszerítette és a távol Erdélybe, Beszterczére küldte. A kincstár üres volt, hadserege pedig nem volt az ifjú királynak.

A huszíták leverése.

Mátyás tettereje mindazonáltal nem szunnyadozott. Legelőször Rozgonyi Sebestyén, Magyar Balázs és Hédervári László csapatait inditotta útnak *a cseh rablók* ellen, kiknek sziklafészkeit (köztük Sárospatakot) azok megvivták, míg a sarokba szorult Giskrát maga Mátyás kényszerítette hódolatra (1462). Mátyásnak nagylelkű bánásmódja a vitéz Giskrát úgy meghatotta, hogy hű emberévé lett. Végre Mátyás azon 7000 «zsebrák» ellen indult, a ki a kosztolányi vár környékén garázdálkodott és ezeket is megadásra kényszerítette. A foglyok közül több százat Czobor budai porkolábra bizott, a ki azokat a Dunába fullasztotta.

III. Frigyes és pártjának kudarcza. 1459—1462.

Időközben Mátyás arról értesült, hogy a nádori méltóságtól megfosztott Garai a szintén mellőzött Ujlakival és Szilágyival védő- és dacz-szövetséget kötött Simontornyán, sőt, hogy még más 23 főúrral összeesküvést szőnek ellene és *Frigyes császárral* czimborálnak. Ennek hírére Szilágyit Világos várába csukatta, míg Szilágyi társai Bécsújhelybe szöktek, hol elkeseredésükben 1459. febr. III. *Frigyest magyar királynak választották.* A koronázást Frigyes jónak látta akkorra halasztani, midőn majd

az ország birtokában lesz; de a czímmel azonnal élt és II. Pius pápát, régi barátját is rá akarta birni, hogy Mátyást ne ismerje el magyar fejedelemnek. A pápa azonban nem hallgatott Frigyesre, már azért sem, mert a török ellen tervezett hadjáratokban nagyon is rászorult Mátyás jóindulatára. — A döntés a kardtól függött. Mátyás előbb Nagy Simon vezérét küldé Frigyes és az összeesküvők ellen, és Nagy, muló kudarcz után, ki is űzte a császár hadait az országból és Stiriába nyomult. E siker után több pártos főúr meghódolt Mátyásnak, ki azután a pápa közben-
1462. békе. járásával, Vitéz püspök által 1462-ben Frigyessel oly *békét kötött*, melynek értelmében a császár 80,000 aranyért kiszolgáltatja a koronát; az elfoglalt határszéli városokat megtartja ugyan haláláig, de ekkor a magyarok 40,000 aranyért visszaválthatják azokat. I. Frigyes továbbra is élhet a magyar kir. czimmel, és ha Mátyás fiörökös nélkül halna el, Frigyes vagy egyenes utódai örökösödési joggal birnak a magyar koronára — Ezt a mindenesetre súlyos feltételek alapján kötött békét a rendek helybenhagyták és a 80,000 aranyat telekadó utján előteremtették. A béke megkötése után a főösszeesküvők sorra meghódoltak. Ujlaki beérte a horvát báni méltósággal, Garai pedig újból nádorrá lett.

Török háborúk. Mátyás, a rómaiak példájára, ha csak elkerülhette, több háborút egy időben nem viselt. Mihelyt azonban a trónját biztosító háborút befejezte, a törökök ellen fordítá győztes fegyverét.
1463. Előbb Oláhországot és Szerbiát tette meg ujra hübéres tartománynyá, aztán Boszniába sietett, a hol *Jaiczából* elűzte a törököt. Győztes visszatérése után pedig *Szécsi Dénes érsek-primás*
1464. *által* 1464 virágvasárnapján ünnepélyesen megkoronáztatta
A koronázás. 1464. magát Fehérvárott. Legitim hatalmát ezentúl senkisem merte kétségbe vonni.

Európai liga terve. Mátyás diadalai főleg II. Pius pápában és Velenczében keltettek nagy lelkesedést. A pápa az európai államok követeit nagyszabású *keresztes hadjáratra* törekedett rábeszélni a *mantovai kongresszuson*, s e háború hivatott vezéréül Mátyást jelölte ki. E terv azonban dugába dőlt, mert csak a pápa küldött Mátyásnak 40,000 aranyat hadiköltség fejében. Később Mátyás hosszabb ideig, részben az érdekelt fejedelmek egyenetlensége, részben a nyugat-európai politikai viszonyok alakulása következtében *abbahagyta a török elleni vállalatokat és figyelmét első sorban nyugati szomszédjaira fordította.*

Végképen azonban Mátyás soha sem mondott le a törökök ellen való támadásról,[1] kik a maguk részéről szintén nem szü-
1479. neteltek betöréseikkel. 1479-ben pl. Erdélybe törtek, hol azon-

[1] Mátyás király, tekintettel a török háborúkra, külön lovagrend alapítását is tervezte és «Krisztus szenvedéseinek lovagjai» lett volna a rend czíme. L. *Schönherr* czikkét a Tur.-ban (XVI. évf.).

M. kir. Horthy Miklós-Tudományegyetem
KÖNYVTÁRA
SZEGED

BUDAPEST, FRANKLIN-TÁRSULAT.

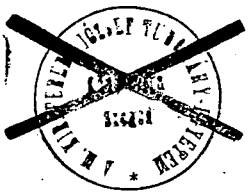
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

M. Kir. Horthy Miklós-Tudományegyetem
KÖNYVTÁRA
SZEGED

ban a *Kenyérmezőn* Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál[1] temesi gróf által véresen megverettek. Két ízben Mátyás király még személyesen vezetett hadat ellenük. Az 1475/6. télen megvívta Sabácz, 1479-ben pedig Verbász várát. Miután a magyar csapatok 1481-ben Otrantó olasz városból is kiűzték a törököt, Kinizsi pedig *Szerbiát és Bolgárországot* kalandozta be győztesen, Mátyás 1483-ban 5 évre fegyverszünetet kötött a törökkel.

2. Mátyás főerejét a nyugati Európára való politikára fordítja. Cseh-morva-osztrák ügyek. Összeköttetés Burgundi Károlylyal és a svájcziakkal.

Fraknói (folyt.) *Teleki*, III—V. és *Csánki*, I—II. *Szalay L.*, III. 193, 236. *Horváth*, II. 109. *Krones*, II. 397, 442, 454. *Sayous*, I. (a végén). *Kerékgyártó*, II. 149. *Huber*, III. 187. *Fessler*, III. 58. *Szalay J.*, II. 76. *Fraknói*, Vitéz János élete 1879. U. az, Váradi Péter érsek élete, 1483—1511 (Száz. 1883. és külön). Mátyás diplomatái (Száz. 1898. és köv. évf. és külön lenyomatban. *Stein*-ról, a legjelesebb idegen származású diplomatájának életrajzát megirtam a Pallasz Lex. II. pótkötetében). *Fraknói*, Pecchinoli Angelo nuntius, (Kath. Sz. 1898. XII.). *Károlyi Árp.*, Mátyás nyug. politikája (Márki S.. M. kir. 1901). Ugyanott: gf. Kuun Géza, Mátyás keleti politikája. *Pór A.*, M. és II. Pius és *Áldásy A.*, M. és a pápák (u. o.). *Bachmann*, Deutsche Reichgeschichte unter Friedrich III. (Mostanig 2 köt.). *Palacky*, Geschichte Böhmens (IV. 2, 3.). *Caro*, Gesch. Polens, IV. és V. *Grünhagen*, Gesch. Schlesiens, I. *Wendt H.*, Schlesien im Kampf des K. Mathias mit d. Kaiser (Zeitschrift d. Ver. für Gesch. Schlesiens 31. k. 1897). *Wutke K.* és *Rachfahl* műveit Szilézióról (Száz. 1898. 851. l.). *Ungárd Béla*, Hainburg ostroma 1482 (Pozs. 1901. és L. A. K.). L. tov. *Lovcsányi*, Adalékok a magyar-lengyel érintkezés történetéhez (Száz. 1886). *Schober*, Die Eroberung Niederösterreichs durch Mathias Corvinus, 1880. *Segesser*, Die Beziehungen der Schweizer zu M. Corvinus, 1860. *Géresi*, Mátyás összeköttetései II. Iván czárral (Száz. 1879). *Károlyi Árpád*, Adalékok Mátyás és Frigyes közötti viszony történetéhez (T. T. 1892). *Karge*, K. Friedr. III. u. Max's ungarische Politik u. ihre Beziehungen zu Moskau 1486—1506. V. ö. Száz. 1893. 807. és *Karge* másik értekezése az orosz-magyar politikáról (Száz. 1892). A boroszlói oklevélgyűjtem. l. a kútfők között (164. l.). Olasz viszonyokról: *Óváry* czikke a Századokban (1881. 493.). *Ráth Gy.*, Aragoniai János (Száz. 1890). *Mircse*, Mátyás utolsó előtti éveiről (Száz. 1882. 18. l.). L. tov. a szakasz végén az oklevéltárakat a 164. lapon. Apróbb értekezések: *Bachmann*, Der Vertrag von Wilemov (Mittheilg. d. Ver. für Gesch. d. Deutsch. in Böhmen. 31. V. ö. Száz. 1893. 81. l.). *Berger*. Über die Gefangennehmung Viktorins. 1469. (Siebenbürg. Korrespond. Blatt, 1893. 193). *Hoffmann Alfréd*, Kaiser Friedrichs III, Beziehungen zu Ungarn. 1466—77. I. rész. (Glogaui gymnas. progr. 1900).

[1] Ez a roppant erejéről híres hős egy biharmegyei köznemes családnak volt a sarja, melynek ott több malma volt. A hagyomány egy szegedi molnártól származtatta. V. ö. *Puky A.*, A Kinizsi-család (Tur. 1891). *Fraknói* és a Millen. történ. (IV. 4. és V. 161.) irójának figyelmét kikerülte ez az értekezés. Mellesleg említem, hogy Kinizsi Pál nem volt temesi bán, mint a kenyérmezei csatatéren felállított emlékoszlop is hirdeti. Temesi «bánság» tudvalevőleg sohasem létezett.

Podiebrád cseh király.

Ugyanazon időben, a midőn a mi nemzetünk Hunyadi Mátyást emelte a trónra, a cseh nép *Podiebrád Györgyben* szintén nemzeti és derék fejedelmet kapott. Koronáztatása előtt megfogadta a pápai követnek, hogy huszitából katholikussá lesz és hogy népét is vissza fogja téríteni a katholikus anyaszentegyházba. Koronázási esküjében ellenben a compactáták megtartására kötelezte magát. Ezzel összeférhetetlen dolgot vállalt magára és ebben rejlett a kuria és Podiebrád között kitört viszálynak az oka. II. Pál pápa trónraléptével nyilt háborúra került a dolog. Mivel az akkori Európa a huszita cseheket amúgy sem kedvelte, Pál pápának nem sok fáradtságába került, hogy a szomszéd fejedelmeket Podiebrád ellen keresztes hadjárat indítására bírja. Ennek vezérévé pedig Pál pápa nem az arra képtelen III. Frigyes császárt szemelte ki, hanem hadvezéri tehetséggel megáldott Mátyás királyunkat.

A Mátyás és apósa közötti barátságos viszony napjai akkoriban már rég megszüntek. Ebből a viszonyból Podiebrád húzta a nagyobb hasznot; Mátyásnak szerencsétlen házasságát ő közvetítette, sőt a fondorkodó urakkal, nevezetesen Giskrával is czimborált Podiebrád. Katalin halála után a cseh király másik leányának kezével kínálta meg Mátyást; azonfelül pedig felszólította őt, hogy lépjen be ama nagy európai koaliczióba, melynek egyrészt egy új reformzsinat egybehivása, másrészt pedig a török kiüzése lett volna czélja. Mátyás azonban vonakodott e ligába belépni és ez óta a viszony még feszültebb lett közte és Podiebrád között.

Frigyes császár, a ki titkon saját családjának szerencséjét fűzte a cseh és magyar nemzet közötti harcz kimeneteléhez, Pál pápával versenyt szította a tüzet. Biztosítá Mátyást, hogy Csehországot birodalmi hűbérül ő reá fogja ruházni és megigérte neki, hogy pénzzel fogja segíteni és az 1462-iki béke feltételeit mérsékli. A cseh katholikus rendek hasonlóan Mátyásnak ajánlották fel a cseh koronát.

Cseh háború. 1468—78.

A Podiebrádtól szenvedett sérelmek érzetében, egyúttal azonban vétkes nagyravágyástól is indittatva, Mátyás nem birt ellentállani annyiféle ingernek. Abban a reményben, hogy a cseh háború által a szent szék és a császár segélyével megszilárdíthatja dynastiájának fényes jövőjét, elfogadta a pápától küldött 80.000 aranyat. Harczias szándékát pedig előbb benső híveivel, majd az egri országgyűlésen a rendekkel közölte, a kik a háború megindítását helyeselték.

Pozsonyban kelt hadi manifesztumának közzététele után Morvaországba tört és juliusban bevonult Olmütz falai közé (Spielberg), onnan pedig Csehországba nyomult. Közben-közben alkudozásokat is folytatott Podiebráddal, sőt fegyverszünetet is kötött. Békekötésre azonban már abból az okból sem került a dolog, mert III. Frigyes kéz alatt biztatta Podiebrádot és mindent

megtett, csakhogy a cseh és magyar király ki ne béküljenek. A harcz folyamában a cseh, morva és sziléziai katholikus rendek, Sternberg Zdenkó indítványára, *Mátyást* az olmützi gyűlésen *cseh királynak választották* és *1469-ben (május) Brünnben meg is koronázták.* E hirre a bosszús Podiebrád Kázmér lengyel királylyal szövetkezett, kinek fiát, Ulászlót, saját fiának mellőzésével, utódává választatta. Podiebrád halála után (1471 márcz.) a cseh trón csakugyan Ulászlóra szállott, kivel szemben azonban Mátyás igényeit fentartotta. 1469. 1471.

Ez esemény nyomban megváltoztatá a helyzetet, tágította a harcztért, szaporitá Mátyás elleneit. Kázmér és Ulászló mindenben segítették egymást; a cseh-katholikus rendek is lassacskán otthagyták Mátyást, a kárörvendező Frigyes pedig nem küldte meg az igért összegeket és a cseh koronát a lengyel Ulászlóra ruházta. Az elszigetelt Mátyásnak szomorúan kellett tapasztalnia, mint siklik ki kezéből a cseh korona; sőt kevés hija, hogy a magáét is el nem veszitette. Magyarországban tudniillik ezen három év óta változó eredménynyel viselt költséges *háború roppant ingerültséget szült.* A legtöbben azért roszszalták a háborút, mert az ország hadi erejét elvonta a töröktől és idegen érdekekért súlyos adókat rótt az országra. Mátyás ismételten tett igéretet a rendeknek, hogy most utóljára kér adót, de könnyen túltette magát a törvényeken. Az 1470. évi gyűlésen 4 hétig vonakodtak a rendek az adót megszavazni és Vitéz János érsekprimás nyiltan kijelentette Mátyásnak, hogy a nemesség nem fogja vérét ontani idegen érdekért. Erre Mátyás oly dühbe jött, hogy Vitézt arczul ütötte és két társát bezáratta, az adót pedig erőszakkal beszedette. Mindezekből az okokból összeesküvés támadt, melyben Vitézen kívül úgyszólván az összes főpapok, főnemesek és 66 vármegye vett részt. Az összeesküvők Kázmér király hasonló nevű 13 éves fiát hivták meg a magyar trónra és megigérték, hogy királylyá kiáltják ki, mihelyt a Rákosra ér. Kázmér elfogadván a meghivást, Krakkóból hetvenkedő hangon irt kiáltványt bocsátott ki a «bitorló Mátyás» ellen és Sárosba nyomult. Csakhogy Mátyás jókor neszét vevén a dolognak, váratlanul Budán termett és az urakat nyájas szeretetreméltósággal visszahódította a maga iránti hűségre, újra megigérvén, hogy többé országgyűlés meghallgatása nélkül adót kivetni nem fog. Azután fölállitván a Rákoson 16.000-nyi seregét, nyugodtan megvárta Kázmért. Midőn a trónkövetelő ezekről értesült, néhány hozzácsatlakozó főúrral Hatvanról Nyitra felé vonult, melynek várát szövetségesei kezére játszották; de azután átlátván helyzetének reménytelenségét, az év végén kitakarodott az országból. Ezzel az összeesküvés véget ért. Mátyás eleintén megbocsátott Vitéz érseknek, de azután börtönbe záratta. Szabadságát és birtokait később visszakapta, de főpapi állását a király a német Beckensloer-nek Összeesküvés. 1470.

adományozta, bár ennek hűségében később keserűen csalatkozott. Vitéz társai kegyelmet kaptak azok kivételével, kik, mint *Cseszmiczei János*, a nagytudományú pécsi püspök, Szlavoniába menekültek; ez az utóbbi ott is halt meg.

Négyes szövetség.

Az 1472. év elején Mátyás újra összehívta a rendeket, a kik a háborúnak becsülettel való befejezésére ismét tetemes pénzsegélyt szavaztak meg királyuknak. A harctér most még jobban kitágult. Kázmér lengyel király is beállott ama szövetségbe, melynek tagjai (Ausztria, Cseh- és Oláhország) több oldalról készültek megtámadni Magyarországot. Mátyás azonban, megelőzvén főelleneit, 10.000-nyi hadával *Boroszlóban ütötte fel táborát* (1474), a hol a lengyelek és csehek ugyan ostrom alá vették, de hétszeres túlhatalmuk daczára a téli fagy, az éhség és a magyar őrség kirohanásai következtében óriási veszteséget szenvedtek. Kázmér és Ulászló végül csakis személyes megaláztatás árán köthettek 4 évi *fegyverszünetet, mely lejártakor 1478 decz. 7. az olmützi békére vezetett. Feltételei:* 1. Mind Mátyás, mind Ulászló élhet a cseh kir. czímmel. 2. Ulászló Csehországot, Mátyás annak melléktartományait (Morvát, Sziléziát, Lusácziát) kapja, vagyis: mindkét fél megtartja a kezében levő országokat. 3. Mátyás halála után e tartományokat a csehek 400.000 aranyforinton visszaválthatják Magyarországtól. E feltételekből itélve, Mátyás becsülettel bonyolította le a cseh háborút; mindazonáltal, mint azt ő maga is bevallotta, «e háború oly sok nemes és dicső férfiúnak életébe került, hogy tíz Csehország sem ér annyit».

Boroszló ostroma 1474.

Fegyverszünet. Olmüczi béke. 1478.

Frigyeshez való viszony.

Az olmützi béke szabad kezet biztosított Mátyásnak, hogy leszámoljon másik főellenfelével, ki a neki tett igéreteket, a szerződéseket, az igazságot és a becsületet megszegte volt. A cseh háború folyamában Mátyás hasztalan kisértette volt meg, hogy Frigyes császárral jobb viszonyba lépjen, ámbár egy ideig, a német korona elnyerése érdekében Frigyes barátságát is kereste. Mátyás felismerte, hogy beékelve Törökország és Németország közé, Kelet és Nyugat határán nem maradhat meg szövetséges nélkül, nem töltheti be nemzeti küldetését és ezért, mint az Anjouk Legyelországban, úgy ő Németországban keresett támaszt. Alkudozásait egy ideig sikerrel folytatta; a szász és bajor választófejedelmek megigérték, hogy ő rá fognak szavazni, sőt 1470-ben Frigyes császár személyesen igérte meg neki, hogy ha Miksa fia fiörökös nélkül találna elhalni, nemcsak társának és utódának fogadja Mátyást, hanem még vejévé is fogja tenni. 1471 pedig azt igérte, hogy utóda gyanánt fogja ajánlani Mátyást a német rendeknek, kiktől majd nagyobb török-segélyt fog számára kieszközölni. De igéreteit nem váltotta be, a cseh háború újabb kitörése után pedig álnokul Ulászló királyra ruházta a cseh koronát, a ki viszont Frigyes védelmére vállalkozott. Ennyi csalfaság

és hálátlanság vérig sértette Mátyást, ki most a maga részéről keresett szövetségeseket Frigyes ellen. Először is *Merész Károly* burgundi herczeghez fordult (1474), kit ismételten arra intett, hogy hagyjon fel a svájcziak ellen viselt háborúival és e helyett inkább vele fogjon kezet a közös ellenség, a császár ellen. Károly azonban nem hajlott az okos szóra és Nancynál odaveszett (1477). Elestének hírére pedig királyunk a győztes svájcziakhoz fordult, hogy azokat nyerje meg a császár elleni támadásra. — Magát a *háborút* Ulászló király kezdte, kinek zsoldosai azonban zsold hiányában hamar eltűntek a Felvidékről. Erre Mátyás vezérei: Kinizsi Pál, Szapolyai Imre s a Dóczi testvérek 70 osztrák várat és 40 várost kerítettek hatalmukba, maga Mátyás pedig Bécset vette ostrom alá, a honnan Frigyes Linczbe menekült. Frigyes ekkor IV. Sixtus pápát kérte fel közbenjárására és Mátyás csakugyan ráállott a békére, mely 1477. decz. 1-én Gmundenben, egyesség alakjában, megköttetett. A feltételek szerint: 1. Frigyes és Mátyás, mint 1462-ben, újra, atyának és fiúnak tekintik egymást és szövetségre lépnek egymással. 2. Frigyes visszaveszi Csehországot Ulászlótól és mint hűbért Mátyásra ruházza. 3. Hadi költségül 100 ezer aranyat fizet Mátyásnak. 4. Mátyás az elfoglalt várakat visszaadja. 5. Titkos pont: Frigyes lemond Magyarországra tartott összes igényeiről (1477).

Mátyás és burgundi Károly.

I. Osztrák háború. 1477.

1477. béke.

Frigyes azonban nem teljesitette a béke több pontját és így két év mulva újra kitört a háború. Mátyás előbb a svájcziakkal szövetkezett, egyúttal pedig maga indította meg *Frigyes ellen a háborút*, még pedig az elsőhöz hasonló fényes sikkerrel, a mi Frigyest arra birta, hogy a békét megújítsa.

II. háború 1480.

Frigyes ujabb szószegése folytán *harmadszor jelentek meg a magyar lovasok Ausztriában*. Ekkor (1485) maga Bécs nyitott kaput a győztes Mátyásnak, ki ékes latinsággal válaszolt az egyetem rektorának. Ez alkalommal nem csupán Alsó-Ausztria (Bécs-Ujhelylyel együtt), hanem Stájerország is meghódolt, sőt a huszárok Karintiáig meg Triesztig kalandoztak. Mátyás országához csatolta és magyar kormányzókra bizta Ausztriát és Stiriát, udvarát pedig Bécsbe tette át. És miután Frigyes hallani sem akart a hadisarcz fizetéséről, Bécs továbbra is Mátyás kezében maradt.

III. háború 1482—1490.

3. Belső intézkedések. Állandó katonaság és adó. Lázadások. Mátyás mint törvényhozó. Corvin János és a trónöröklés kérdése. Mátyás udvara, viszonya a külföldhöz és halála.

Fraknói és a kézikönyvek folytatólag. *Horváth M.*, A honvédelem történeti vázlata (Kis. tört. művei I. 186. l.) *Gyárfás*, A fekete sereg (Száz. 1877). *Salamon*, Török hódítás kora (49. old.). *Buzna* és *Kápolnai* értekezése a L. A. K. (1878/9). *Ipolyi Arnold* beszéde a magy. haditörténetről (Száz. 1879). *Meynert*, Das Kriegswesen d. Ungarn. 1876. V. ö. H. K. 1890. 263. és Pótlék: 1894. évf. *Huszár J.*, Mátyás fekete serege (H. K. 1890). *Hazay S.*, Védő alkotmány, harczászat és haderő Mátyás korában (u. ott). *Óváry Lipót*, a Századokban (1884. 509.). *Bár-*

czay O. és Szederkényi N. munkái (95. l.). *Kiss L.*, M. kir. és a fekete sereg. *Márki S.*, Mátyás kir. 1902. *Római Horváth Jenő*, M. mint hadvezér (u. ott).

Az eml. jogtörténeti és közjogi munkák (43. l.). *Thallóczy*, A kamara haszna története. *Rebhann A.*, Die Steuer- und Militär-Reform Math. Corvinus. (A Morva-schönbergi gymnas. programmjában. 1898). *Salamon*, A megyék kérdéséhez (Kis t. m. I. köt.). *Csánki Dezső*, Mátyás király udvara (Száz. 1883. és külön). U. az, Rajzok Mátyás király korából 1886. *Kerékgyártó Elek*, A magyar kir. udvar a királyság fénykorában 1881. *Salamon*, Budapest története (II. 501. «A kir. lak Mátyás korában»). Beatrixről l. Száz. 1896. 568. Nápolyi irók Beatrixről l. Száz. 1897. 959. *Horváth M.*, Corvin János élete (Kis t. munk. I. 29.). *Schönherr*, Corvin J. (T. Életr. 1894). *Ráth Gy.*, *Mircse* és *Karye* eml. czikkei. *Géresy* czikke a Századokban (1879). *Csontosi J.*, Hadtudományi könyvek M. könyvtárában (H. K. 1890). *Binder Jenő*, Néhány tromfa M. királyról (V. ö. Száz. 1893. 831. l.). *Csontosi J.*, M. kir. és Beatrix királyné képei (Arch. Közl. 1888). Mátyás királyról mostanig több mint 50. kép ismeretes. A Frangepánok és Zengg-ről: Száz. 1897. 168. *Marczali*, Mátyás 1486. törvényei és *Kolozsvári Sánd.*, M. mint törvényhozó *Márki S.*, Mátyás király (1901) cz. díszművében található még *Fraknói Vilm.*, M. jellemzése; *Aldásy A.* és *Por*, M. és a pápaság; *Benedek E.*, M. és a nép; *Csánki D.*, M. pénzügyei; *Réthy L.*, M. érmei és pénzei. *Szádeczky L.*, *a)* M. és Erdély; *b)* M. és kolozsvári szülőháza. — *Garzoni János*, Gyászbeszéd Mátyás király haláláról. Kiadta *Hegedüs István* (I. K. 1901). *Krenner Miklós*, Mátyás kir. a monarchikus eszmében. (Hunyadmegyei tört. Társ. XIII. Évkönyve.) *Margalits E.*, Kraljevics Marko. Déli szláv balladák. Magy. ford. 1899.

A honvédelem reformja.

A milyen dicsőség környezi Mátyást mint katonát és hódítót, ép oly dicséretet érdemel mint *szervező és államférfiu*. Nevéhez fűződik első sorban nemcsak a hadiszervezet reformja, hanem az *állandó hadsereg* alkotása is. Mátyás tudvalevőleg a nemesi felkelést csak a legnagyobb szükség idején szólíthatta táborba, mely

1. Szegedi gyülés. 1458. (Teleklovasság).

kemény határozatot a szegedi gyülés (1458) ugyan módosította. A szegedi rendek ugyanis felhatalmazták Mátyást, hogy rendkivüli esetekben, ha t. i. a királyi, a főpapok és zászlós urak banderiumai nem elegendők, a *nemesi felkelést elrendelhesse.* Továbbá pedig megszavazták, hogy a *nemesség minden 20 jobbágy-telek után 1 jól felfegyverzett lovast köteles kiállítani.* Ez a *teleklovasság* vármegyék szerint külön-külön banderiumokat alkotott és egy *kinevezett* kapitány alatt állott. Ezek a megyei banderiumok végül az ország határain belül, esetleg még *az ország határain kivül is*, 3 hónapon keresztül tartoztak szolgálni, mindaddig, míg a szükség tart, míg a nemesi fölkelés a határon belül maradt.

2. Tolnai gyülés. 1463. (Nemesség kötelezettsége).

Az 1463. tolnai rendek újabb engedményt tettek Mátyásnak. Kimondották, hogy *azok a nemes birtokosok, a kiknek nincsen több 10 jobbágyteleknél. személyesen harczoljanak. a gazdagabbak pedig minden 10 jobbágytelek után állítsanak 1 1 lovaskatonát és maguk is jelenjenek meg személyesen.* Ezentúl tehát hazánkban a honvédelmi kötelezettség úgyszólván általánossá lett.

Mind a mellett, hogy Mátyás király e két rendbeli törvény

alapján jobb és nagyobb hadseregre, különösen jeles lovasságra tett szert, mégis (épen mint atyja), ismételten azt tapasztalta, hogy a fegyelemhez nem szokott, gyakorlatlan, nehézkes és jóformán csak védelemre alkalmazható banderiális hada az állandó szolgálatra kötelezett janicsárokkal szemben nem állják meg helyüket. Megbarátkozott tehát az *állandó hadsereg* eszméjével és *ő volt Európában az első fejedelem, a ki nagyobb számú állandó hadsereget alkotott.* VII. Károly franczia király 1445-ben felállított ordonance-lovasságával ugyan megelőzte őt, de ennek száma csekély vala. Mátyás nagyszámú állandó zsoldos hadat állított, melybe nemcsak magyar, hanem számos külföldi, kivált cseh és szerb vitézt is befogadott. Hadseregének létszáma rendesen 30—40.000-re rúgott, még pedig körülb. 20.000 lovasra, 6000—8000 gyalogra s 9000 hadi szekerészre és tüzérre: de volt idő (1479), midőn 148.000 katona várta parancsát. Ugyanakkor a hajóhad 364 hajót számlált melyen 10.000 katona és 3500 hajóskatona szolgált. Ekkora hadi erővel akkoriban egy ország sem rendelkezett. Legnagyobb hírre emelkedett a gyalogság, a *«fekete sereg»*, melyet Mátyás részben Giskra husszitáiból alkotott, míg az ágyúk nagyobb részét a törököktől foglalta el.[1]

Állandó hadsereg.

Létszáma.

Az állandó sereget nyomban követte az *állandó adó behozatala.* Előre bocsátjuk, hogy az állami háztartás és az adózás terén Mátyás király nem bizonyult jó gazdának; kitünősége e téren abban áll, hogy mint más nagy hadvezérek, ő is *minden* renkelkezésére álló kútforrást kiaknázott. Így a meghódított tartományokra is vetett ki súlyos adót, a kor szo-

Állandó adó behozatala. 1467.

[1] Mátyás főérdemei közé tartozik az is, hogy a könnyű lovasság felélesztett nemzeti hadviselését meg tudta egyeztetni a kor kifejlett hadászatával. A magyar huszárok, kiknek neve különben már Zsigmond alatt is előfordul, a magyar had géniuszának leghivatottabb képviselőivé lettek. A huszárcsapatok élére pedig a nemesség vállalkozott, csak úgy mint a franczia nemesség az ordonnance-lovasság tisztségeire. Bonfini a magyar sereg alapos kiképeztetéséről mint szemtanú élénk szemléltető képet állít elénk. Csodálkozva mondja, hogy Mátyás serege még oly fogásokhoz is ért, a minőket sohasem olvasott a klasszikusokban és a minőkről sohasem látott Olaszország híres condottieri hadseregeiben. Majd ékalakban, úgymond, majd fogó módra vonulnak fel a csapatok, majd körbe állnak. Majd ismét három- és négyszögű felállításban, rovátkos alakban tünnek fel. De a mit leginkább csodált, az a csapatok támadásba való átmeneténck skorpió-alakja volt. — Nem csoda, hogy Olaszország fejedelmei többre becsülték Mátyás hadait a maguk seregeinél. Nápolyi herczegek a magyar táborban nevelkedtek fel, magyar lovasok képezték Ferdinánd nápolyi trónjelölt testőrseregét és III. Wassiljevics Iván puskásokat és tüzéreket sürgetett Mátyástól.

Ily hadsereget csak folytonos gyakorlattal és szigorú felügyelettel lehetett kiképezni. Mátyás a nagy vezér tulajdonságait ebben is szerencsésen egyesítette magában. Bonfini szerint sohasem voltak katonák, kik a hideget és meleget, a munkát és éhséget könnyebben elviselték, a vezényletet ügyesebben követték s a halálba vígabban rohantak volna, mint Mátyás katonái.

kása szerint hamis pénzt veretett és azonfelül új adót léptetett életbe. Megsokalván t. i. az akkoriban divó sokféle s egyenlőtlen adózást és gyakori felmentést, másrészt meg keveselvén az állami kincstár évi jövedelmét, mely mindössze 1. 200.000 aranyból, a kincstári nyereségből és a vámokból állott: *az 1467. budai gyűlésen a kamara hasznát végkép eltörölte, helyébe pedig a királyi kincstári adót léptette* (tributum fisci regii), melyet az összes jobbágyoktól, jobbágytalan (szegény) nemesektől, a jászoktól, kúnoktól és szászoktól követelt. Más szóval: megszüntette az alsó nemesség és a felsorolt kiváltságos osztálybeliek adómentességi jogát. A kincstári adót évenkint és portánkint 20 denárban állapították meg a rendek. Mátyás továbbá az országba hozott áruk után fizetendő régi harminczad helyett *koronavám* néven, újat léptetett életbe, melyet a nemesség kivételével mindenkinek meg kellett fizetni. Azonfelül jobbágytelkenkint ismételten 1—1 aranyat szedett *rendkívüli segély* (subsidium) fejében. Ezek folytán az ország évi jövedelme 900.000 arany forintra emelkedett.

Kincstári adó. 1467.

Koronavám.

Rendkivüli adók.

A nemesség ellentállása.

A nemesi kiváltság eltörlése és a *rendkívüli telekadó* szedése sok nehézséget és sérelmet okozott: ezek ellen irányult az erdélyrészi nemesség 1467. évi felkelése és az 1471. évi nagy összeesküvés; de Mátyás nem tágított, mert különben nem fedezhette volna a sereg és a végvárak fentartásának nagy költségét.

Törvényhozás. 1486. budai gyülés. (Nádori méltóság).

Mátyás uralma közjogi tekintetben is fontos. *Az 1486. évben Budán tartott országgyűlésen* széles kört biztosított a nádori hatalomnak és méltóságnak.[1] Ezentúl a királyválasztásnál a nádort illette az első szavazat; ha a koronaörökös kiskorú, a nádor lesz a gyámja, a király távollétében a nádor a helyettese és az ország kormányzója; ő az ország főkapitánya, a király után annak legfőbb birája s egyúttal a kúnok ispánja. Őt illeti meg a közbenjáró szerepe, ha a király és a nemzet között viszály támadna, és végül mind a király koronázásának idején, mind pedig a királyi család magtalan elhaltakor egyedül a nádor hirdethet országgyűlést. Nádorrá pedig Mátyás az alacsony származású, de dúsgazdag *Szapolyai Imrét* tette, abban a reményben, hogy a trónörökösödés szabályozásában megbizható eszköze lesz. Ezzel a törvénynyel arról akarta nagyravágyó nejét, Beatrixot meggyőzni, hogy elhalta után nem őt, hanem a nádort illeti majd a döntő szó. Sajnos, hogy Szapolyai Imre korai halála után Mátyás nem töltötte be többé a nádori méltóságot és

[1] *Fraknói Vilmos*, Az 1485. évi nádori czikkelyek (Száz. 1899). Ő mutatta ki, hogy 1485. nem is volt országgyűlés (csak 1486-ban) és hogy a nádorczikkelyek egyáltalában nem törvények, a miknek 500 évig tartották. (Valami Mátyás király óhajára készült emlékirat maradványai csupán.)

hogy az új törvény ennek folytán nem felelhetett meg feladatának.

Az 1486. évi budai országgyűlés az igazságügy terén is alkotott számos törvényt.[1] A *törvénykezés* terén elejétől kezdve hálára méltó tevékenységet fejtett ki nagy királyunk. Nagyon restelte, hogy a biráskodó megyei nemesség rögtön ítélő gyűléseivel szemben egyes főurak erőszakot alkalmaztak és hogy a nádor vándortörvényszékének sem volt tekintélye. Miután első intézkedései nem vetettek véget a rendetlenségnek s ököljognak, komolyan fogott a *törvényes jogrend megszilárdításához* és e szándékában az erős megyei köznemesség támogatására számított, mely egyik kezében a karddal, a másikban a törvénynyel fentartja a közbékét. Megszüntette tehát ama két forumot és megállapítá a *rendes, kitűzött terminuson belül működő, megyei törvényszékeket* mint I. fokú törvényszékeket, melyek a főispánból, a megyei nemesség által választott négy szolgabiróból és 10—12 királyi emberből (homo regius) állottak. Ezek ítélete ellen a királyi (országos) törvényszékekhez (nádor, országbiró, tárnok) lehetett felebbezni. Eltörülte a harmadik idézést, nagyjában megszüntette a párbajt mint ítélkezést; a rablók s tolvajok fölötti biráskodást a megyei főispánokra bizta; a gyilkosokat feltétlenül halálbüntetéssel sujtotta. Más törvények a birák megvesztegetését és megfélemlítését korlátozták és elejét vették annak, hogy valaki perét perhalasztás (moratorium) útján a végtelenségig elhúzza. Mátyás továbbá kivonta a birtokpereket az egyházi igazságszolgáltatás alól, a római szentszékhez való felterjesztést pedig ítéletért végképen eltiltotta. Abbeli érdemét, melyért régibb iróink dicsérték, hogy t. i. a törvény alól senkit fel nem mentett és kiváltságokat sem osztogatott: újabb kutatók kereken tagadják, mert számos esetben épen a leghatalmasabb családokat vette ki a vármegye hatósága alól, bár máskülönben ugyancsak parancsoló hangon és kurtán bánt el velük is. («Ne merészeljenek ...!»). Másrészt azonban Mátyás király a személy- és vagyonbiztonság körül kétségtelenül nagy érdemeket szerzett és részrehajlatlanul ítélt gazdag és szegény fölött; sőt a magas rangú bűnöst szigorúbban szokta megbüntetni, mint a szegény sorsút. Ebbeli érdemeit jellemzi a nép sóhaja: «Meghalt Mátyás király, oda az igazság!»

Törvénykezés rendezése.

1486.

Mátyás az igazságos.

Mind eme korszakot alkotó haladásnak éltető lelke Mátyás maga vala. Voltak ugyan tanácsadói, de őt illette meg mindenben a döntő szó. A király folyton ellenőrizte embereit; a megbízásából készített diplomatikai okiratokat elejétől végig átolvasta s még a hiányzó vesszőket is pótolta. (Leveleit rendesen

Mátyás és tanácsadói.

[1] E tvkönyv lipcsei 1488. kiadásának eredeti példányát megtalálta *Borovszky Samu*, Szirmay Andor levéltárában. L. Száz. 1898. 668. l.

maga fogalmazta). Ha tanácsosai rászolgáltak megelégedésére, nyájas kegygyel bánt velük, ha ellenben ügyetlenül vagy csalfán jártak el, kiméletlen haragját éreztette velük. Még a nagyérdemű, tudós Vitéz János és Váradi Péter, mindkettő érsek és kanczellár is magukra vonták a Mátyás haragját; amazt letette, mert kisebbnek találta hírénél és igényeinél, a másikat pedig vétkes mulasztás miatt bezáratta. A Frigyessel czimboráló, Ausztriába menekült Beckensloer Tamás érseknek pedig a pápa minden kérése daczára sem bocsátott meg.

Mátyás a renaissance kor typikus képviselője. Absolut hatalma és a rendek.

Uralkodásának második felében, különösen a győztes osztrák háborúk óta, Mátyás korlátlanabb úrnak tekinthette magát, mint bármelyik olasz fejedelem, XI. Lajos franczia, avagy Kath. Ferdinánd spanyol király. Eleintén a rendek egyszer-másszor még előálltak sérelmeikkel, avagy kifogásolták Mátyás eljárását. (Az 1471. évi rendek határozata: «A törvénybe ütköző királyi *rendeletek* mellőzendők.»). Később azonban nemcsak hogy lemondottak erről, hanem, a mi történetünkben hallatlan, maguk kérték a királyt, ne is hívja őket többé össze! Lemondanak tehát legfontosabb alkotmányos jogukról és a király bölcseségében és akaratában megnyugszanak. Felismerték, hogy úgysem daczolhatnának Mátyás roppant hatalmával és uralomra termett egyéniségével. Egyetlen egy ember emelte föl szavát a beteg közszellem tolmácsaként: temesvári Pelbárt. De a merész barát szava elhangzott, a nemzet pedig, elbűvölve a Mátyást környező fénytől, elnézte hibáit és hatalmi túlkapásait, s vakon bizta sorsát lángeszű királyára.

Az udvar mint középpont.

Az ország középpontja minden tekintetben az udvar. Ha még annyira szembetünők is a separatistikus törekvések és pártérdekek; a pártok fejei és a dölyfös aristokraták mégis a királyi udvarban látják az ország középpontját és alázattal hajolnak meg a nagy király előtt. A budai és visegrádi paloták előtermeiben messze földről jött fényes követségek kérnek fogadtatást. Egyik a svájczi kantonok ajándékait hozza; a másik orosz földről érkezett, melynek ura a hatalmas III, Wassiljevics Iván czár, szerződést kíván kötni Mátyással Kázmér lengyel király ellen. Ott találjuk a pápai nuntiust, ki majd a török elleni hadjárat, majd a cseh háború ügyében, majd egyházi dolgokban kér kihallgattatást. Ott látjuk az örmény, georgiai és perzsa népek napbarnított követeit; ezeket a török elleni szövetkezés érdeke kalauzolta a Duna partjára, Mátyás színe elé, a ki mint diplomata ravasz, színlelő és hallgatag tudott lenni és eszközeit folyton változtatta, a miért az európai fejedelmek kicsinye, nagyja, rettegéssel vegyes bámulattal tekintett sikereire.

Viszony az olasz fejedelmekhez.

Legélénkebb érintkezésben állott Mátyás király *az olasz udvarokkal*, különösen második neje, nápolyi Beatrix királynő révén, a kinek nagy befolyása volt reá. Mátyás király kegyekkel halmozta el Beatrix összes rokonait; ifjú sógorát pedig, Hyppoli-

tot, a pápa ellenzése daczára érsek-primássá tette. Beatrix mindig ellenezte a Frigyessel való háborút, mivel atyja és összes rokonsága sokat várt a császár jóindulatától és mivel inkább a törökök ellen akarta fordítani Mátyas fegyverét, a kik egy ízben *Nápoly* földjén, Otrantonál, sok ezer olaszt megöltek avagy el- Nápoly.
raboltak. Mátyás akkor (1481) 400 vitézzel segítette apóstát Otranto visszafoglalásában. Más alkalommal Mátyás a *pápa* védelmére vállalkozott, mely hírre a szultán hajóra sem mert szállani. *Velenczével* Mátyás többnyire rossz lábon állott. Midőn Velencze.
az utolsó magyar sziget (Veglia) egy Frangepán árulása folytán Velencze birtokába került, Mátyás Dalmáczia visszahódítására és Trieszt megszerzésére készült. Frigyes császár azonban megakadályozta ebben, nem engedvén meg, hogy a magyar csapatok Friaulon át vonuljanak Velencze ellen. Mátyásnak ilyformán azzal kellett beérnie, hogy Firenzet és Milánót támogassa a Signoria ellen, a miért Firenze két oroszlán átküldésével fejezte ki Mátyás iránt való hálaját. Nagy királyunk különben maga is szeretett volna Olaszországban fejedelmi birtokra, országra Milano.
szert tenni: nevezetesen Milano birtokára vágyódott, miért is fiát, Corvin Jánost Sforza herczeg leányával, Blanka Máriával eljegyezte. Ebbeli terveiben azonban maga Beatrix királyné, az olasz kényurak, főleg pedig Velencze és *VIII. Incze* pápa A pápák.
útját állták. Haragjában büszkén azt mondta a pápai nuntiusnak, hogy: «Szerencsére oly távol vagyunk a szentszéktől, hogy nem igen árthat nekünk.» 1488-ban segélyhadat küldött apósának a pápa ellen, a pápai fenhatóság alól felszabaduló Ancónát pedig védnöksége alá fogadta és megengedte, hogy a város tornyain a magyar zászlót kitűzzék. A pápákkal, kül. IV. Sixtus pápával egyébiránt a püspökök kinevezése ügyében is keveredett viszályba, mely kérdésben kegyúri jogát határozottan fentartotta.

Kivívott hírneve és nagy hatalma mellett is mindvégig az Családi viszonyok. Corvin János.
a gond bántotta Mátyást, hogy kire hagyja trónját, országát. Nem volt törvényes örököse, miért is utolsó éveiben arra törekedett, hogy hatalma Corvin János nevű fiára szálljon. Sokat tett e dédelgetett fiú érdekében. Elhalmozta javakkal és czímekkel; megválasztatása érdekében pedig átalakította a nádori méltóságot. Utolsó éveiben pedig, Beatrix fondorlatainak ellensúlyozására, a ki maga számára követelte a trónt, a főpapok és főurak tetemes részét arra birta, hogy Corvin Jánosnak esküdjenek hűséget. Az udvari ármányok nagyon sok keserű órát szereztek Mátyásnak élte alkonyán.

Nem csoda, hogy ily korszakalkotó tevékenység súlya alatt Mátyás király ereje ideje korán roskadozni kezdett. Sebei, a köszvény és az ernyedetlen munkálkodás idő előtt ásták alá egészségét és e bajokhoz még a gyomorbaj is járult, melynek végül, 47 éves korában, 1490 április 6-án, virágvasárnapon, Bécsben Mátyás halála. 1490 április 6.
áldozatúl esett. A nemzet közgyásza kísérte nagy fejedelmének

hamvait a székesfehérvári sírboltba. Egyéni tulajdonságaival és saját eréjéből tette nagygyá országát és véste nevét a történet márványtábláira; ezért a háladatos nemzet, hibái daczára, a dicsőség vakító fényével övezte hősi alakját és kegyelettel őrzi Mátyás emlékét mind a mai napig, mert magyar volt és mindvégig az is maradt.

4. Renaissance.

Irodalmi áttekintés: *Toldy*, Irodalomtörténet, 33. l. *Beöthy*, Irod. tört. II. 23. *Riedl Fr.*, A magyar irodalom főáramlatai (B. Sz. 1893. 201—2. sz.). *Márki Sánd.*, Mátyás kir. és a renaissance (Oest. Ung. Revue 25. köt.). *Márki S.*, Mátyás kir. (1901) cz. díszmunkából ide szól: *Békefi Rem.*, Mátyás és az iskolaügy és a cziszterczieк. *Berzeviczy Alb.*, M. és Olaszország. *Binder*, M. és a népköltészet. — *Acsay Ant.*, Renaiss. tanulm. (B. Sz. 1900). *Horváth*, Pomerius (1894). *Szilády Áron*, Pelbárt és beszédei (1889). *Katona Lajos*, Pelbárt példái (Ak. É. 1902). *Szilády Áron*, Költészetünk I. Mátyás király idejében (Akad. évkönyv XVI.). U. az, Régi magyar költők tára és Pelbárt élete és művei. Vitéz János és Váradi érsekek életrajza *Fraknói*-tól. *Hegedüs*, Janus Pannonius (Kisfaludy-társ. értek. 1894) és *Karácson Imre* czikke a K. Sz.-ben (1893). *Hegedüs István*, Guarinus és Janus Pannonius (Ak. értek. 1896). Mátyás király. Kiadja *Márki S.* 1901.). E díszműből ide vonatkoznak: *Ferenczi Z.*, M. a képzőművészetben. *Erdélyi Pál*, M. könyvtára. *Éber L.*, M. és a művészetek. *Heinrich G.* és *Moldován G.*, M. a német és az oláh költészetben. *Sziládi Áron*, Költészetünk M. korában. *Versényi*, M. a magy. költészetben. — *Schönvicsky Bert.*, A pozsonyi főgymnasium története. 1896. I. rész. *Hegedüs István*, Barthol. Fontius és Mátyás király (Ak. É. 1902. V. ö. Száz. 394. l. *Marchesi* nyomán). *Ábel*, Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon 1880. U. az, Egyetemeink a középkorban, 1881. U. az, Magyarországi humanisták és a Dunai tudós társaság, 1880. *Apponyi L.* gf. és *Ábel J.*, Isotæ Nogarolæ Opera. (1886. Bécs. 2 köt.) *Schrauf*, Bursa Cracoviensis (Akad. 1893). *Aschbach*, Gesch. d. Wiener Universität (III. köt. 1893). *Bartal Antal*, A klassika-philologia művelése Magyarországon (1874) és: A magyarországi latinság szótára (1901). *Pór Antal*. II. Pius pápa. *Rómer* értekezése a Corvina könyvtárról (Akad. Évk. 15.). *Fischer*, König Mathias und seine Bibliothek, 1878. *Ábel J.*, Corvin-Codexek (Akad. értek. 1879). *Csontosi*, A corvinákról (Akad. értek. 1885). *Csontosi* azonfelül a Magyar Könyvszemlében és a Pallas Lexikonban is közlött ide vonatkozó czikkeket. *Thallóczy*, A Corvinák (Magy. Könyvsz. 16. köt.). Ide szólnak továbbá a Phil. Közl. és Arch. Ért. kötetei is. *Zolnai*, Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás feltalálása előtt (1894). *Ballagi Aladár*, A hazai könyvnyomdászat történeti fejlődése (2. kiad.). *Fraknói Vilm.*, Karai László budai prépost, a könyvnyomtatás meghonosítója Magyarországon (Akad. Ért. 1898). *Apponyi Lajos gf.*, Magy. vonatk. külf. nyomtatv. (I. 1900). *Kertbeny*, Ungarn betreffende Erstlingsdrucke 1454—1600 (1880). A magy. könyvnyomdászok (Graphikai Szemle 1891—93). *Ábel*, A magyar könyvkereskedés kezdetei (Ungar. Revue 1883). *Szabó Károly*, Régi magyar könyvtár, I. II. Részben már ide is szólnak: *Horányi*, «Memoria Hungarorum» és «Nova memoria». *Békési Emil*, Magyar írók Mátyás korában (K. Sz. 1902). *Fraknói*, Karai László prépost (Ak. értek. 1898). *Id. Szinnyei József*, Magyar írók névtára.

A szépművészetekről szóló irodalmat l. a 121. lapon. *Burckhardt*, A renaissancekori műveltség Olaszországban. Magy. ford. *Bánóczi József* (1896 s k.). *Divald Korn.*, A felső magy. renaiss. építészet (1899). *Márki S.*, Mátyás király művében: *Pasteiner*, Mátyás és az építészet; *Posta Béla*, Mátyás-korabeli emlékek Erdélyben (u. ott). Továbbá *Pulszky*

Ferencz, A renaiss. és Mátyás király (Ungar. Revue, 1890). *Csánki D.*, A renaissance Mátyás király korában (B. Sz. 1891). *Müntz Eugène*, A ren. kezdetei Magyarországon (Pesti Napló, 1894 szept. 26. és folyt.). *Pasteiner*, Az építészet Mátyás korában (Ak. Ért. és Ung. Revue, 1892). *Lepszy*, Az arany sodrony-email és magyar művészek Lengyelországban (Arch. Ért. 1890). *Csergeö-Csoma*, Középkori síremlékek (Tur. 1886—1887). *Pulszky K.*, Három renaiss. műemlék (Arch. Ért. 1890). *Csoma*, A renaiss. befolyása a magyar heraldikára (Tur. 1892). *Nyáry b.* és Bárczai heraldikai művei (5. l.). *Myskovszky*, Lőcse középkori régiségei (Kárpát-egyes. XVI. évkönyve). U. az, Raguzai Vincze (Arch. Ért. 1887). U. az, A bártfai templom sanctuariuma Miklós mestertől (1448—58 (Arch. Ért. 1893). U. az, Bártfa középkori régiségei (2 köt.). *Stephani Ad.*, A budai várpalota Mátyás korában (H. K. 1897). *Huszka J.* czikke a székely festőiskoláról (Arch. Ért. 1887). *Lubóczi Zs.*, Mátyás kir. trónszőnyegei (u. ott, 1887). Ernő pécsi püspök czímere (u. ott, 1891). *Gróh*, A nyirbátori templom (u. ott, 1893). *Báró Nyáry Albert*, Magyar képírók a XV. században (Száz. 1875). *Radvánszky B. b.*, A magyar ötvösművészetről (Akad. értek. 1882). *Hampel* hasonló cz. czikke (Arch. Ért. 1887). *Czobor B.*, Építőművészeti emlékeink (Felolvasás 1902 febr. 21.). *Dankó József*, Az esztergomi főegyház kincstára (1880); A franczia könyvdísz stb. (Ak. értek. 1886). *Mihálik József*, Kassa v. ötvösségének történ. (Arch. Közl. 1899) és nagyszámú czikkei az A. E. utolsó köteteiben. *Horváth Győző*, A csütörtökhelyi kápolna (A. E. XVII. köt. 147. l.). *Érdujhelyi M.*, A kalocsai érsekség a renaiss. korában (Zenta, 1899). *Szendrei János*, Magyar műkincsek (eddig 3 köt.).

A Hunyadiak nemcsak az ország nagyhatalmi állása és annak megvédése, hanem hazánk műveltsége körül is hervadhatatlan érdemeket szereztek. Alattuk és közreműködésük mellett virágzott fel az Anjouk által hazánk földjébe átültetett renaissance s a művészetek és a tudomány úgy elterjedtek, mint soha azelőtt és nagyon sokáig azon túl sem.

A hazai humanismus úttörői. Vitéz János.

Ezen örvendetes lendület első sorban az első magyar humanista, *Vitéz János* püspök és érsek-primás személyéhez fűződik. E nagyérdemű tudós Olaszország főiskoláiban nyerte klassikus kiképeztetését és ugyanott ismerkedett meg több hírneves humanistával, többek között Enea Silvióval (a későbbi II. Pius pápával). Hazatérte után először Zsigmond udvarán kapott helyet a királyi kanczelláriában. Sűrűn érintkezett és levelezett korának nagy tudósaival; maga pedig folytatván tanulmányait, javítgatott a klasszikus írók elromlott szövegén. Érdemeinek egyike, hogy törökverő *Hunyadi Jánossal* is megkedveltette a klasszikusok és a humanisták iratait, úgy hogy a győztes hadvezér, sokoldalú elfoglaltsága daczára, olykor-olykor a kardot félretette, kedvteléssel forgatta a régi írókat és maga is levelezett az olasz humanistákkal. A szépművészetekről sem feledkezett meg és az ő megbízásából restaurálták a gyulafehérvári dómot.[1] Barátját, Vitézt, fiainak tanítóját, kinevezte váradi püspökké, mely állásban Vitéz nagyhírű tudományos kört gyűjtött maga körül és szép könyvtárt alapitott. Vendégül látta Eneo

Hunyadi János.

[1] L. *Bunyitai Vincze*, A gyulafehérvári dóm (1894. Ak. értek.).

Silvio-t, Vergerio püspököt. számos olasz művészt és tudóst. Külföldi tudósok, mint Bonfini és Galeotti történetírók, Regiomontanus meg Peuerbach csillagászok tiszteletük jeléül Várad jeles püspökének ajánlották fel műveiket. Mátyás királyi kanczellárrá nevezte ki Vitézt, ettől az állástól azonban utóbb megfosztotta. E mellőztetés volt az a fulánk, mely Vitézt az ellenzék, majd az összeesküvők karjaiba hajtá és dicstelen bukását okozta. De még fogsága idején is ritka kéziratok után érdeklődött és csak a halál tudta benne a tudományszomjat eloltani.

Mátyás mint a renaissance typikus képviselője.

Vitéz mellett maga *Mátyás király* lépett előtérbe, kiben már a finom műveltségű Beatrix herczegnővel kötött házassága előtt is meg volt a tudományok iránti hajlandóság. Szinte égett a vágytól, hogy országát egy csapásra tegye művelt állammá és még az erőszaktól sem riadt vissza, csakhogy ehbeli czélját elérje. *Mátyás király* ebben a tekintetben is *typikus képviselője a renaissance-kornak*. Számos tudóst és művészt hívott meg országába, sok költséggel iskolákat és könyvtárakat alapított s megrendelései meg bőkezűsége által a külföldön is szert tett a Mæcenás nevére. Visegrádi palotája a pápai követ szerint «földi paradicsom»-ra emlékeztetett és az új budai várlak pompája bátran versenyezhetett bármely európai fejedelem palotájával.

Főiskolák; Pozsonyi egyetem.

A *tanintézetek* közül legjobb és első helyen állott a Mátyás által alapított «Academia Istropolitana», *a pozsonyi egyetem*. A kezdeményezés érdeme ugyan Vitéz János érseké, a ki fáradhatlanul azon volt, hogy az újintézet, melynek ő volt első kanczellárja, hírre kapjon. Ő nyerte meg az egyetem részére a híres Regiomontanust, ki jóval Galilei előtt ki merte mondani, hogy «a föld mozog». Vitéz halála után azonban az egyetem hanyatlásnak indult, Mátyás halála után pedig a tanárok visszaköltözködtek Bécsbe, a diákok meg elszéledtek.

Budai theologiai főiskola.

Ismeretes, hogy Mátyás kisebbszerű főiskolát is alapított Budán, a melyben theologiát tanitottak, de a mohácsi csata után ezen iskola is megszünt.[1]

Corvina könyvt.

Legtöbb hírnévre emelkedett Mátyás király páratlan *könyvtára* által (Bibliotheca Corviniana vel Budensis), melynek 1476 körül vetette meg alapját. Olaszországból hozatta számára a legritkább kéziratokat és ősnyomtatványokat. A parancsára készült, pompás bársonyba kötött és ezüst- meg aranykapcsokkal díszitett «Corvinák» többnyire a Hunyadiaknak koszorútól körülvett hollós czímerét mutatják a czímlapon. Számos könyvmásoló dolgozott állandóan e könyvtár számára, Budán és Firenzében.

[1] Sokáig azt hitték, hogy a király óriási arányban tervezett egyetem építéséhez is fogott Budán, mely 40,000 bennlakó tanulónak befogadására elegendő lett volna. E hír azonban aligha igaz; maga a terv jóformán keresztülvihetetlen. Lehetséges azonban, hogy e hír egy nagy erősített tábor építésére vonatkozik. L. *Salamon F.*, Budapest története (III. 306. old. és B. Sz. 1885. 43. kötet).

Egy-egy híres könyvfestő (Attavante) egy-egy czímlapért 100 és több aranyat kapott Mátyástól, a könyvtár őrei pedig fejedelmi fizetést húztak. Vajjon mennyire rúgott a kötetek száma, az kétes. Régente túlozva azt hitték, hogy 50.000; most egy-két czerre becsülik. De még így is megközelitette a pápa és a Mediciek könyvtárát. Mátyás halála után e tudományos kincses bánya részben az elemek áldozata lett, részben utódai által elajándékoztatott, részben pedig a törökök által Konstantinápolyba vitetett. Jelenleg 136 hiteles «Corvina» ismeretes; ebből 28-at hazánkban őriznek.

Tekintsük már most magukat a humanista tudósokat. A hazaiak közül *Vitéz János* vala a legérdemesebb. Kivüle unokaöcscse, *Cseszmiczei János* nevezendő, költői néven *Janus Pannonius*. Vitéz ezt a «csodagyermeket», ki már 8 éves korában tudott görögül, Itáliába küldte, hol János Medici Cosimo és V. Miklós pápával megismerkedett, a ki őt Homerosznak latinra való fordításával megbizta. Janus Pannonius Itáliában más hirneves humanista irókkal is kötött barátságot és később, pécsi püspök korában sem szünt meg barátja lenni a tudományoknak, de legkivált a költészetnek. Mellette említendők: *Váradi*, kalocsai érsek, *Garázda Péter* püspök és *Geréb László* prépost. Mátyás halála után is akadt még művelője a humanismusnak, mint *Bakócz Tamás* és *Oláh Miklós* esztergomi érsekprimás, stb. (l. a 168. és 223. l.). A külföldről jött tudósok közül említjük: *Bonfini*, *Galeotti* és *Ranzanus* történetirókat (l. alább 162., 163. és 182. l.), a kik a bőkezű Mátyást fennen magasztalták.[1]

Janus Pannonius.

Magyar humanisták.

Celtes Conrád, bécsi egyetemi tanár, e tudósok közreműködésével *tudományos társulatot* iparkodott alakitani. («Sodalitas litteraria Danubiana»).[2] Óhaja azonban csak halála után valósult, a midőn II. Ulászló kanczelláriájának tagjai meg *több bécsi és budai tanár* csakugyan életbe léptették ezt az első magyar tudományos akadémiát Pozsonyban.

Pozsonyi tud. akadémia.

Külföldi *művészek* is ellátogattak hazánkba, így *Fra Filippo* és fia, *Filippino*, kik a Mátyás által megrendelt képekkel emelték hírnevüket. A hazai művészek közül különösen *Kolozsvári Tamás* és a híres nürnbergi *Stoss Vitus* szobrásznak hazánkba telepedett fia, János festő emelkedett hírnévre.[3]

Művészek.

[1] V. ö. *Ábel J.*, Irodalomtörténeti emlékek (I. 1886. Akad.).

[2] Erről l. *Ábel* eml. dolgozatán kívül *List* értekezését az Österr.-Ungar. Revue-ben, 1893.

[3] A világhirű *Dürer Albrecht* német festő is magyar származású. Atyja Gyulán aranyműves volt és egy ideig a szomszéd Ajtós pusztán lakott. Később a család kivándorolt Nürnbergbe és németre változtatta meg nevét. A nagyszámú idevonatkozó irodalmat (Haán Lajos stb.) itt nem idézhetem. Utoljára szólt e kérdéshez *Szendrei J.*, Dürer származása (1886). Magyar eredetű volt a híres *Veit Stoss* családja is, a ki a Szepességről költözködött a külföldre. L. *Lepszy*, A Stoss családról és őseiről (Arch. Ért. 1893).

Építészet és szobrászat.

Mátyás napjaiban fénykorát érte a gót stilus és mellette virágzásnak indult a renaissance-ízlés. Épületeink, templomaink gyakran e két stilus összeolvadását mutatják (v. ö. 123. l.) Mátyás alatt fejezték be a bártfai, lőcsei és pozsonyi székesegyházat. Mátyás király — legalább részben — renaissance stilusban építtette budai és visegrádi palotáit. A budai palota építészetéről ugyan kevés maradvány jutott reánk, de a belső díszítés mesés pompájáról sokat mesélnek a krónikák. Volt a palotában többek között egy márványból készült ebédlő-csarnok, drága ötvös munkákkal; egy gyönyörű, ezüst szökőkút vízsugarat lövelt a magasba és a mennyezetről hatalmas ezüst hordó lógott alá, a melyben drága bort tartottak. Renaissance-stílű részletek a Hunyadiak családi várában, Vajda-Hunyadon is kimutathatók. A szobrászok és építészek közt is volt több hazánkfia. Például *Krom István*, a kassai és bártfai dóm befejezője; továbbá *Lőcsei Jakab* és *Raguzai Vincze* stb.[1] Székelyföldön nemzeti festőiskola virágzott.

Hazai művészek.

[1] *A renaissance-stilusban készült és fennmaradt kiválóbb műemlékeink* ezek: az említett kir. várak egyik-másik részlete és Mátyás olasz mintára vert pénzei. Ren. stilusban épült Szapolyai István sírkápolnája Szepeshelyen és a Bakócz primás által Esztergomban emelt «Bakócz-kápolna». Azelőtt *Pulszky Károly* nyomán Peruzzi Boldizsárnak egyik tanítványában keresték a kápolna építőjét, l. azonban most *Gróh* czikkét (az Arch. Ért.-ben 1894. 325. l. V. ö. *Dankó*, Az esztergomi székesegyház kincstára. Renaissance stilűek a pesti belvárosi templom tornyában talált faragványok és e templom vörös márványból készült pastophoriuma. Továbbá a beszterczebányai székesegyház kápolnájában levő, érczből öntött keresztelő-kút. Páratlan műkincs továbbá a Mátyás kir. parancsára és utasítása szerint készült úgynevezett «Kalvária» (díszfeszület) a primás kincstárában, az ötvös-művészet mesterműve, tiszta aranyból, drágakövekkel ékesítve (L. *Pulszky Ferencz* czikkét. Arch. Ért. 1886. és 18. évf.). A Bécs-Ujhelyben őrzött gyönyörű «béke»-serleg, a foiniczai casula, eredetileg trónkárpit (melyet I. Ferencz József király a budavári Mátyás templom számára megvett), tov. a Galgóczon az Erdődyek kastélyában őrzött tróngobelin. Továbbá a Mátyás által zománcz-képekkel díszített feszület, melynek szépsége mellett Benvenuto Cellini «sótartója» másod helyre szorul. Van számos gyönyörű zománczos kelyhünk, szentségtartónk és pásztorbotunk ebből az időből. Renaissance stilusra vallanak még: Mátyás kir. olajtartó szarva (edény), Thúz püspök remek pásztorbotja. — E stilusban épültek a szepesi városok dómjainak és egyes magánházaknak részletei, így a lőcsei Thurzó házakon észlelhető födött folyosók. Szintúgy több díszes vaskapuzat vagy rácsozat Eperjesen, Kassán, Késmárkon, Beszterczebányán, Körmöczön, nemkülönben a díszkút a pozsonyi főtéren; Csáktornyai Ernő pécsi püspök tiszta ren. stilusban készült sírkő-czímere (most a zágrábi muzeumban) és a Báthoryak czímere a nyirbátori templomban; Illésházy István- meg Pálffy Miklósnak a pozsonyi dómban látható síremlékei és számos főúrnak czímerpajzsa. A renaissance-stilus nálunk körülbelül 1650-ig talált művelőkre. *Firenzei János* szobrász csak a XVI. században jött hazánkba és akkor alkotta a szép menyői keresztkutat és a templom kapuzatát. (L. *Ehrenberg* czikkét. Arch. Ért. 1893. 250.). *Békefi Remig.*, Műemlékek Bihar- és Szilágymegyéből (Ak. értek. 1887). II. Lajos király nejéről, Máriáról, *Leoni Leo* készített mellszobrot (*Lubóczi* czikke. Arch. Ért. 1887). Szapolyai János Pordenone képirónak nemesi rangot adományozott.

Sőt egy magyar képíró, *Milkó János*, külföldön (Bécs-Ujhelyben) alapított erdélyi ifjak számára művész-iskolát, melynek híre messze terjedt.[1]

Mátyás idejében kezdte működését az *első hazai nyomda*, melyet a nürnbergi Hesz András állított fel Budán, 1473-ban, *Karai László* budai prépost parancsára. Első terméke az úgynevezett *Budai Krónika* volt.[2] E nyomda azonban, nem tudni mi okból, röviddel utóbb megszünt működni. Ugyanekkor több magyar nyomdász külföldön, nevezetesen Itáliában szerzett hírnevet. Az *első állandó hazai nyomdát* Honter János alapította Brassón (1534).

I. Hazai nyomda. 1473. A budai krónika.

Az 1500 előtt nyomtatott könyvek (az úgynevezett incunabulák vagyis ősnyomtatványok) leginkább egyházi szerkönyvek, naptárak, jóslattárak voltak. *A legrégibb magyar nyelvű nyomtatvány gyanánt* a krakkói egyetemi könyvtár egyik nyomtatványának táblájára ragasztott töredék szerepel, mely sz. Pál leveleinek Komjáti által írt magyarázatát tartalmazza.

Ősnyomtatványaink.

Jóllehet Mátyás korában az irodalom és tudomány első sorban és európaszerte a latin nyelvvel élt, mindazonáltal *nemzeti irodalomnak* sem hevert parlagon Mátyás korában. Maga Mátyás a bécsi burgban is megmaradt magyarnak, Beatrix királyné pedig még mennyasszony korában sajátította el nyelvünket. Hogy Corvin János szépen beszélt magyarul, arról reánk maradt levelei tanuskodnak. Hogy a XV. században a rendi gyűlésen a magyar nyelv is használtatott, azt a pozsonyi követek jelentése bizonyitja az 1446. országgyűlésről. Mátyás korából valók a magyar költészet első maradványai és nemzeti költészetünk első sugarai az ő nagy alakját világitják meg; igy a Pannonia megvételéről szóló ének, a «Katalin legenda» (talán Pelbárt temesvári barát műve), a «Szabács viadaláról» fenmaradt szép historiás ének, több magyar népdal és az «Emlékdal Mátyás király halálára». Sajnos, hogy a hegedősök dalai közül, melyekben Mátyás király Galeotti tanusága szerint ebédközben gyönyörködött, egyetlen egy sem maradt reánk. Uralkodása alatt a magyar nemzeti eszme még a német ajkú és szellemű városokban is gyökeret vert. Példa rá Pest városa, mely a tatárjárás idejében német város hírében állott, Mátyás alatt pedig magyar városnak volt nevezhető.

Nemzeti irodalmunk.

A mondottakból kitetszik, hogy hazánk Mátyás király czéltudatos és bölcs uralkodása alatt a tudomány és művészet terén is a virágzás magas fokára emelkedett és hogy a renaissance vívmányait hamarább sajátította el, mint sok más európai ország.

Összefoglalás.

[1] V. ö. *Boeheim* értekézét az Arch. Ért.-ben (1889).

[2] Az eredetinek hű másolatát kiadta a Ranschburg czég (1901) (*Chronica Hungarorum*), *Karai László* prépost ajánló levelével együtt. Értékéről v. ö. *Fraknói Vilmos* előszavát.

Bár e virágzás tanujelei, első sorban Mátyás palotái, könyvtára, műkincsei elpusztultak avagy elkallódtak, egyik-másik műkincs ma is hirdeti a nagy nemzeti király nemes törekvéseit. Így a bécsujhelyi béke-serleg, így arczképei, Bautzenban (a torony fülkéjében merengő) szobra, Bécsben őrzött kardja, trónjának remek gobelinjei, az esztergomi Kalvária sat. De mindezeknél tartósabb a magyar nép hálás szivébe vésett emléke.

E kor fontosabb kútforrásai.

Marczali, *Angyal* és *Mika*, M. T. K. K. 248. s k. l. *Török Istv.*, Mátyás történetírói (*Márki S.*, «Mátyás király» díszművében (1901). *Széchy Kár.*, Az első essay M. királyról, Zrinyi Miklóstól (u. o.). *Sayous* és *Flegler* eml. művei (33. l.). *Nyáry A.*, A modenai levéltár m. tört. szempontból (Száz. 1868). U. az, A modenai Hyppolit-Codex (Száz. 1870 és 1872). *Fraknói*, A vatikáni magyarorsz. oklevélt. 1882. *Lorenz Ottokár* és *Zeissberg* eml. művei (l. a 136. l.). *Marczali*, Regesták külf. levéltárakból (T. T. 1879/80. s k. évf.). *Wenzel*, Értekezés a szláv forrásokról (T. T. 1879. 1. és 609. s k. l.). *Abel* eml. művei (156. l.). *Krones Fer.*, eml. kútfőkiadványai (136. l.). *Szabó Kár.* és *Szádeczky Laj.*, Székely Oklevéltár II. köt. 1264—1707). Kolozsv. 1895). *Thalčić*, Mon. Hist. civitatis Zagrabiæ II. köt. 1400—1499. (1894). A gf. Teleky-család oklevéltára I—II. köt. 1206—1526. (1895). A bajor állami levéltárból átvett 584 oklevélről l. Száz. 1896. 475. A királyi könyvek (l. a 171. l.). *Apponyi Lajos* gf., Magyar vonatk. külföldi nyomtatványok (I. 1900. 15. és 16. század.).

A *dubniczi krónikáról* és *Thuróczi*ról l. 137. l.

Bonfini Antal született Ascoliban (Ancona mellett, az 1434. év körül). Több itáliai iskolában működött mint a szépművészetek és a rhetorika tanára, így Recanatin-ban is, de mindamellett szegény maradt. Hallván tehát Mátyás királynak bőkezűségéről, 1486 végén fölkereste fejedelmünket Bécsben és onnan a táborba kisérte. A «Hunyadiak eredetéről» írt alkalmi könyv által megnyervén Mátyás tetszését, Beatrix királynő titkárává és felolvasójává lett és azt a megbizást kapta, hogy írja meg egyelőre a húnok történetét. Bonfinius azonban az *egész hazai történet* megirására vállalkozott, mely czélra Mátyás meghagyta a főpapságnak, hogy a szükséges okleveleket Bonfiniusnak rendelkezésére bocsássa. Az ildomos olasz Mátyás utóda, II. Ulászló kegyeivel is dicsekedett; műve bevégzésében azonban halála gátolta meg. (1503 kör.) A mű eredeti példánya elveszett, gyarló másolatának első 30 könyvét kiadta *Crenner Márton*, Bécsben lakó hazánkfia, 1543-ban. *Heltai G.* 1565. adott ki (hiányos) fordítást. A teljes latin szöveget *Zsámboki* (Sambucus) történetíró rendezte először sajtó alá (1568, Basel), utóbb pedig *Bél Károly* adott ki teljes és jó kiadást (1711).

Bonfini művének czíme: Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia. Terjed pedig Scythia leírásától 1495-ig. Az egész mű Livius történetének példájára decas-okra oszlik; a 4 első decas mindegyike 10 könyvből áll, az V. decasból azonban csak az első 5 könyv készült el. A mű becsére áttérve, meg kell jegyezni: 1. hogy Bonfini idegen ember létére a hazai viszonyokat csakis felületesen ismerte; 2. hogy mint udvari iró nem volt eléggé független; 3. hogy művének első 28 könyve minden birálat nélkül valami 100 könyvből összetákolt compilatió, mely körülmény ugyan Bonfini bő olvasottságáról tesz tanuságot, de arról is, hogy józan kritikai tehetséggel nem birt. Különösen *Thuróczi* krónikáját használta, melyet sok klassikus idézettel felczifrázott. A mű *önálló becse* csakis az 1471. évvel kezdő részekben rejlik, melyeket hiteles szemtanútól eredő kútforrásnak kell tekinte-

nünk, noha itt sem szabad elfelejtenünk, hogy hizelgő, udvari írónak művével van dolgunk.

Legbecsesebb részei: a Frigyes elleni háború okai, Bécsujhely elfoglalása, Mátyás udvartartása és jellemzése; a török harczok közt a kenyérmezei ütközet leírása.

Az *irályra* vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy Bonfini a renaissance-ízlésnek hódolt, s azért a régi klassikusoknak, nevezetesen Liviusnak utánzását legfőbb kötelességének vallotta. Ez utánzási visszketegnek sajátos jelei: roppant bőbeszédűség, dagályos nyelv, szónoki, hatást vadászó fellengős frázisok, rikító színű jellemzések, színpadias, érzelgős, üres pathos, hosszú beszédek, soha meg nem történt csaták aprólékos leírása stb. Nagyobb súlyt fektet a háborúk és külső bonyodalmak czifrás elbeszélésére, mint a belső viszonyok előadására. Az események oknyomozó indokolását és logikai kapcsolatát nem tartotta szükségesnek és a helyett, hogy megnézné az okleveleket, önköltötte indokok által vezérelteti hőseit. Kortani adatai is hiányosak. — E hiányok daczára Bonfini érdeme igen nagy. Ő ismertette meg először a külfölddel hazai történetünket, még pedig az akkori olvasó közönség szája ízén írt modorban. Ő az első, ki egyöntetű művet írt a magyarok történetéről; az első, ki a magyar történet általános jelentőségét kiemelte, és több hiteles okiratot mentett meg számunkra. Innen e mű roppant hatása és népszerűsége.

V. ö. *Kemény Józs.* gróf. értek. az Új M. Muzeumban 1854. (246—70. l.). *Helmár Ag.*, B. A. történetíró jellemzése és kútfőinek kimutatása (1876). *Zsilinszky M.*, B. A. jellemzése (Száz. 1877). *Török István* említett dolgozata (162. l.). M. T. K. K. 248. l. *Beigel Istv.*, Adalék B. A. életéhez (Száz. 1902. 88).

Galeotti Marzio, De Matthiæ Corvini egregie, sapienter et jocose dictis ac factis. Galeotti Narniban 1427-ben született és Veronában ismerkedett meg Janus Pannoniussal, kinek meghívására két ízben látogatta meg hazánkat (1461.- és 1468-ban). Utóbbi alkalommal Mátyás király táborában is megjelent, Csehországban, ki őt főtitkárává és könyvtárnokává kinevezte. Vitéz és Janus Pannonius barátjának bukása után visszament Bolognába, hol az egyetemen tanszéket kapott. Mint tanár a velenczei inquisitióval keveredett bajba, mely Velenczében börtönnel is sanyargatta, melyből csak Mátyás király közvetítése által szabadult ki. 1479-ben harmadszor látogatott el hazánkba. Olmützben is volt Mátyás hadiszállásán, később pedig Budán találjuk. További sorsát nem ismerjük; valószínű, hogy Csehországban halt meg (1493), melynek huszitáival rokonszenvezett. — Műve kulturtörténeti tekintetben kiegészíti Bonfini művét, és noha panegyrikus jellege nagyon is elárulja a szerző czélját, mindazonáltal számos érdekes, jellemző és adomaféle vonást őrzött meg számunkra a nagy királynak életéből. (Magyarra ford. *Kazinczy Gábor*, 1863). *Martius K. S.*, Geschichte der Familie Martius (Berlin, 1895. I. r. V. ö. Száz. 1896. 357. l.). Galeotti az inquisitio előtt (*Fraknói*, Száz. 1899. 296. l.). G. M.: Refutatio objectorum cz. művéről (Száz. 1901. 444. l.). *Bruckner Győző*, G. M. műve Mátyás királyról, mint művelődéstört. kútfő (Késmárk, 1901). Magyarra fordította ujabban *Császár Mih.* (1901).

A nevezetteken kívül még más olasz írók is versenyeztek Mátyás meg utódai kegyéért. Így *Ranzanus* püspök (l. a 182. l.), *Naldi*, a ki a Corvinát megénekelte és *Carbo Lajos* (a «Dialogus de laudibus regis Matthiæ» szerzője). Szintúgy *Andreas Pannonius* és *Nicolaus de Mirabilibus* humanisták.

Mátyás király levelei, diplomáczíai emlékei. Egészen 1893-ig a *Kaprinay* és *Kelcz* által régebben szerkesztett levélgyűjteménynyel kellett beérnünk. Ebben az évben azonban megjelent «*Mátyás király levelezése*» I. és II. kötet *Fraknói Vilmos* szerkesztése mellett (Budapest, Akadémia). V. ö. *Récsey Vikt.*, Mátyás király leveleskönyve (1893. V. ö.

Száz. 1895. 382. l.). A klassikus mintákat utánozó levelek többnyire a humanista Janus Pannonius, Vitéz János és tanítványaik tollából erednek; 1471 óta azonban már Mátyás király maga fogalmazta leveleit, nem törődve annyit a formával és irálylyal, mint a dolog velejével. Leveleiben is hol megnyerő nyájasnak, hol megfélemlítő indulatosnak mutatkozik. Ezt a gyűjteményt kiegészítik más publikációk, így a *Kronthal* és *Wendt* által kiadott «Politische Korrespondenz Breslaus im Zeitalter Matth. Hunyadi» (mostanig 2 köt. 1893—94), mely különösen a német, cseh, sziléziai és burgundi politikára fontos.[1] Az *okleveleket* l. *Theiner*, *Pray*, *Fejér* és *Teleki* műveiben és gyűjteményeiben, főleg azonban az akadémia által kiadott *Magyar diplom. Emlékek Mátyás király korából* cz. munkában (4 köt. 1458—1490), mely gyűjtemény különösen az olasz udvarokkal, nevezetesen a Signoriával folytatott alkudozásokat foglalja magában. A cseh háborúhoz tartozó okleveleket l. *Palacky* művében: «Urkundliche Beiträge». A svájczi követekkel kötött szerződést és alkudozásokat közölte *Segesser* (l. 145. l.).

Külföldi, első sorban olasz (velenczei, modenai, nápolyi) követekről és a pápák *követeiről* számos jelentés maradt reánk, melyek Mátyás személyét, politikáját, udvarát, palotáját megvilágítják. Ilyen pld. a *castelloi püspök* jelentése (M. T. K. K. 276. l.).

A hazai és külföldi humanistákról már a szövegben és fentebb szóltunk. Politikai tekintetben fontosak *Vitéz Jánosnak* említett «Levelei», Joannis de Zredna . . . epistolæ (78 levél). *Vitéz* polilikai leveleit kiadta *Fraknói* (1878), szintúgy Enea Silviohoz intézett leveleit. Említendők még «Törökök elleni beszédei»; továbbá *Enea Silvio* levelei és III. Frigyesről írt története, a csehek eredetéről és történetéről írt művei, stb. Több hazai humanistának életrajzára vonatkozó adatokat avagy részben műveit kiadta ujabban *Ábel Jenő* (l. f.).

A *cseh háború történetére* l. még *Eschenloer Péter*, boroszlói városi jegyzőnek tartalmas és hiteles oklevelekben bővelkedő történetét Boroszló multjáról és a cseh-sziléziai háborúról (1479-ig); továbbá *Johnsdorf* fontos krónikája (Marczali nem említi) és — folytatólag *Dlugoss* lengyel történetíró nagy művének utolsó könyve, 1445—1480-ig, a ki Hunyadi Mátyás iránt rendesen igazságtalan. V. ö. *Zeissberg*, Polens Geschichtsschreibung im Mittelalter és: *Bobrzynski M.* és *Smolka S.* lengyel monografiáját *Dlugosz*-ról (Krakó, 1893). Ujabb *lengyel* kútfőgyűjt.: *Lewicki Ant.*, Codex epistolaris sæc. XVI. II. és III. köt. (Krakói Akad. — (Monum. Poloniæ 13. és 14. köt.). — Az osztrák ügyekre nézve kül. *Ebendorffer Tamás* krónikája nevezendő (Chronica regum Romanorum. Kiadta *Pribram*. Ergänzungshefte d. Mittheilungen des Instituts für österr. Gesch. 1890). A *ratibori krónikáról* (1345—1490) l. *Wertner M.* a Száz.-ban 1901. *Olasz viszonyokról* l. újabban *Tummulillis* nápolyi író művét «Notabilia temporum». Kiadta *Corvisieri* (V. ö. *Pór A.* czikkét a Száz.-ban, 1891. 333. l.).

A *Mátyás alatt alkotott törvényekről* már a szövegben szóltunk. Említendő még, hogy a Mátyás korabeli, 1486. évi törvénykönyv a legelső, mely nyomtatásban megjelent. (E törvénykönyv 1488. nyomtatott példányáról l. 153. jegyz.) A Corpus Juris új kiadásában *Óváry Kel.* és *Kolosváry S.* adták ki Mátyás törvényeit. A Keszthelyen őrzött törvénygyűjteményről: Száz. 1898. 363. l. Egyéb oklevéltárakról l. a jegyz.

[1] V. m. ö. *Décsényi Gy.*, Olaszországi levéltári kutatások (Száz. 1892. A pápák kiadatlan leveleiről). U. az, Mátyás k. leveleskönyve (Magy. Könyvszemle, XVI. köt.). *Schmidt*, Magyarországot illető oklevelek az olmützi levéltárban (T. T. 1888). *Óváry*, Modenai és mantovai levéltárakból (u. ott).

Kortani tábla Hunyadi Mátyás uralkodásához.

Magyarország.	A Külföld.
	[1422—61. VII. Károly. A 100 éves angol-franczia háború befejezése.]
1458. jan. 23. Mátyást királylyá választják.	[1444—95. IV. *Kázmér* lengyel király.]
1458. febr. 14. Bevonul Budára. — Szegedi országgyülés (honvédelem).	[1451—81. II. Mohammed szultán. — 1453: Konstantinápoly bevétele.]
1458—65. Husziták elleni harczok. (Giskra.)	1458—64. II. Pius pápa (Enea Silvio).
1459—62. Háború III. Frigyes császárral. (Garai, Ujlaki.)	1461—85. York család az angol trónon. (IV. Edward.)
	1461—83. XI. Lajos franczia kir. (Absolutis.)
1462. Béke Frigyessel. (Vitéz.)	1462—1506. III. (Nagy) *Iván* czár.
1463. Tolnai országgyülés: honvédelem.	
1463—64. Háború a török ellen. (Jaicza.)	
1464. Koronázás. — Vitéz János érsek-primássá lesz.	1464—92. Medici Lőrincz, Firenze ura.
[1464-ben barátkozott meg a király az olasz művészettel.]	
1465. Állandó hadsereg szervezése.	
1467. Budai gyülés. Állandó adó (Kincstári telekadó). Igazságügy rendezése. — Az erdélyi nemesség felkelése.	
1468—78. Cseh háború.	II. Pál pápa sürgeti a cseh háborút, szintúgy III. Frigyes.
1469. Mátyást cseh királylyá koronázzák Brünnben.	
1470. Mátyás III. Frigyes udvarában. — Budai gyülés (ellenzéki határozatok).	
1470. Nagy összeesküvés. Behivják Kázmér lengyel herczeget.	
1471. Mátyás Budán terem.—Kázmér kudarcza.	1471. Podiebrád Gy. †. — Utóda Ulászló lengyel király.
1471. Váradot kirabolja a török.	
1472. A rendek ujra segélyt nyujtanak.	
[1473. Karai László felállítja a budai nyomd.]	1473. Ulászló és Kázmér szövetk. Mátyás ellen.
1473—74. Négyes-szövetség alakulása.	
1474. Boroszló ostroma. A cseh és lengyel király lealázása.	1474. III. Frigyes is szövetkezik Ulászlóval.
	1474. A szövetségesek lealázása Boroszló előtt.
1474. decz.—1478. négy évi fegyverszünet Ofalún.	1474. Mátyás összeköttetésbe lép Merész Károlylyal.
	1474—77. Burgundi háborúk Merész Károly és a svájcziak között.
1475—76. Sabács ostroma.	
1476. Mátyás nőül veszi Beatrixot. A «Corvina» alapitása.	
1477. I. osztrák háború. Gmundeni béke.	1477. Merész Károly † Nancy-nál.
	1477. III. Frigyes ujra szövetkezik Ulászlóval. I. háború Mátyással.
1478. decz. 7. Olmüczi béke.	1478. Olmüczi béke.
[1478—90. tartott Mátyás korlátlan uralma.]	
1479. Kenyérmezei diadal és Verbász várának bevétele.	1479. Mátyás a svájcziakkal szövetkezik és XI. Lajos franczia királylyal alkudozik.
	1479—1516. Kath. Ferdinánd spanyol király.
1480—90. II. és III. háború Frigyes ellen.	IV. Sixtus pápa közvetiteni igyekszik M. és a császár között.
1481. Otrantóból magyarok üzik el a törököt.	
1483. Öt évi fegyverszünet a törökökkel (II. Bajezid-del).	1483—98. *VIII. Károly* franczia király.
1485. *Bécs megadja magát.*	[1485. (Tudor) Henrik megbuktatja III. Rikárdot és mint VII. Henrik lép a trónra.]
	1485. Corvin J. eljegyzi Sforza Blankát.
[1486 óta volt Bonfini M. udvarában.]	[1486. Diaz Bertalan eléri a Jóreményfokát.]
1486. Budai (utolsó) országgyülés. A nádori méltóság s az igazságügy szabályozása.	
1487. Bécsujhely magyar kézben. Stiria és Karintia részben való megszállása.	1488. Viszály Mátyás és VIII. Incze között. Ankona magyar fenhatóság alatt.
	[1488. Vasco de Gama körülhajózza Afrikát.]
1490. ápril. 6. Mátyás †.	